

Nyupptäckta hällristningar utefter Långhundraleden

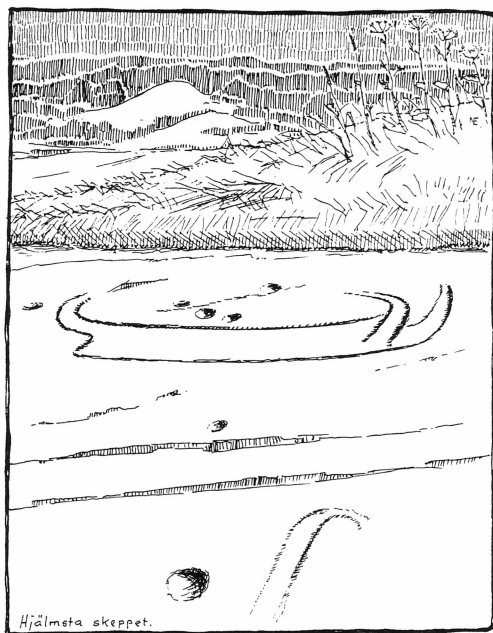
SVEN-GUNNAR BROSTRÖM

Uppland tillhör de landskap i Sverige som är rikast på antalet hällristningar ifrån bronsåldern. Totalt känner man till ca 450 ristningsytor med ca 2 800 enskilda figurer. Majoriteten av hällristningarna finns i Enköpingsområdet med den största koncentrationen i Boglösa socken. Dessutom finns i landskapet ca 1 600 ytor med älvkvarnar, sammanlagt ca 29 000 enskilda sådana. Dessa är också huvudsakligen koncentrerade till Enköpingsområdet men finns även spridda över andra delar av södra och östra Uppland.

I landskapets östra halva, öster om en linje genom Uppsala, har man under lång tid endast känt till 2 stycken hällristningar. Den största och mest kända finns vid Örsta i Angarns socken. Den består förutom av två skeppsfigurer även av ett ovanligt motiv i form av två motställda hästar, varav den ena drar en

vagn? Den andra ristningen som innehåller en figur med koncentriska cirklar finns vid Burhäll i Riala socken.

Det var därför en sensationell upptäckt som hembygdsforskarna Ma och Tage Sundqvist ifrån Husby-Långhundra gjorde en lördagseftermiddag i augusti 1988. Det som dom fann var östra Upplands tredje kända hällristning. Paret Sundqvist var ute i markerna för att se på en tidigare känd älvkvarnshäll på Hjälmssta ägor öster om sockenkyrkan. Intill en gravhög fick de på en ren slät häll syn på några älvkvarnar. Men det var inte de älvkvarnar som de letade efter. Det här var istället en häll med nyupptäckta »gropar». När de fingranskade hällen upptäckte de i solskenet ett par linjer som såg ut att vara ristade. De rensade bort gräs och mossor och i bergytan framträdde ett 102 cm långt vackert hugget bronsåldersskepp.

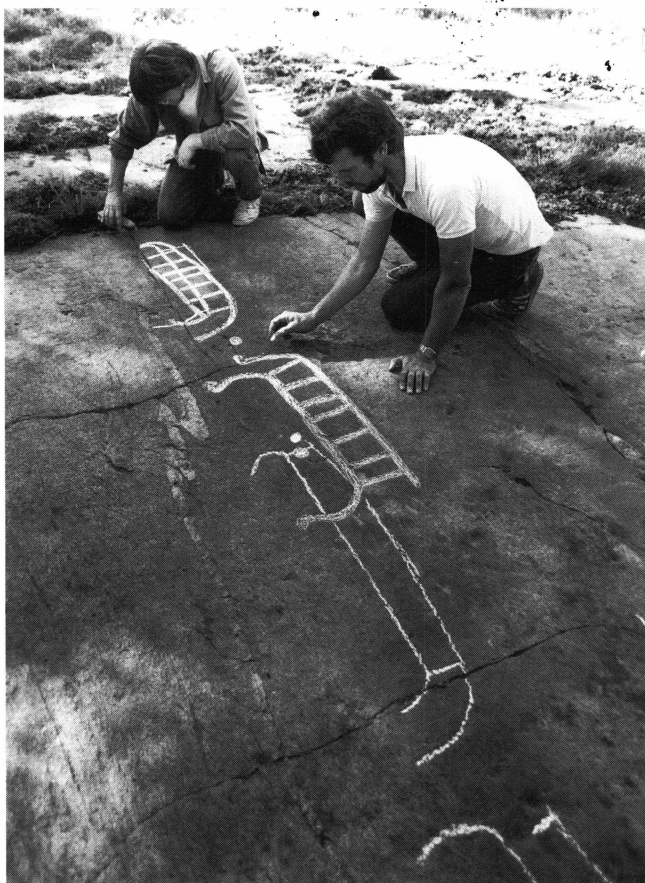
Hjälstaskeppet, Husby-Långhundra socken. Teckning N. E. Eskhult.

De lyckliga upptäckarna kontaktade omedelbart länsantikvarien och markägaren och av dessa fick de tillstånd att rensa fram resten av hällen. Med hjälp av vatten, borstar och ficklampssken i mörkret och åtskilliga besök på hällen ökade ristningens innehåll till 14 figurer och 71 älvkvarnar. Figurerna består av 6 skepp 50–102 cm långa, 3 fotsuletecken, 1 ringkors samt 4 figurfragment. Till Långhundraledens många fornlämningsstyper kunde de stolta Långhundraborna nu lägga en ny, en riktig hällristning ifrån bronsåldern.

Som en direkt följd av ovanstående upptäckt hittades områdets nästa hällristningar. Det var undertecknad, som tillsammans med min forskarkollega Kenneth Ihrestam, fick i uppdrag av Riksantikvarieämbetet att granska den nya hällristningen och registrera den för fornlämningsregistret. Vår granskning skulle ske både i dagsljus och med lampor på kvällen. Därför fick vi några timmar »ledigt» på eftermiddagen. Redan tidigare hade vi bestämt oss för att ägna dem åt att söka efter fler ristningar utefter Långhundraleden.

Jag hade förberett inventeringen genom att kontakta Kjell Rickegård på Rickeby i Gottröra. Han hade tidigare bett mig komma dit för att se på en del älvkvarnar han funnit. Nu sa han i telefon att han trodde Vängsjöberg var en bra plats att leta på för där fanns de flesta älvkvarnarna. När Långhundrauppdraget var slutfört for vi alltså till Rickegårds älvkvarnsfynd i Vängsjöbergs beteshagar. Här blev vi kvar resten av dagen. Det fanns nämligen åtskilligt att hitta under mossan. Vi borstade fram ett 10-tal älvkvarnsförekomster utöver de tidigare kända. På en stor svagt lutande häll helt dold av mossor och gräs skulle det bästa fyndet komma. Hällen låg nämligen så bra till i terrängen att vi måste se om det fanns något på den. Med svett och brutna naglar rullade vi av mosstacket som en heltäckningsmatta. Överst på hällen såg vi först mängder av älvkvarnar. Längre ner på sluttningen kom det bästa nämligen 7 stycken

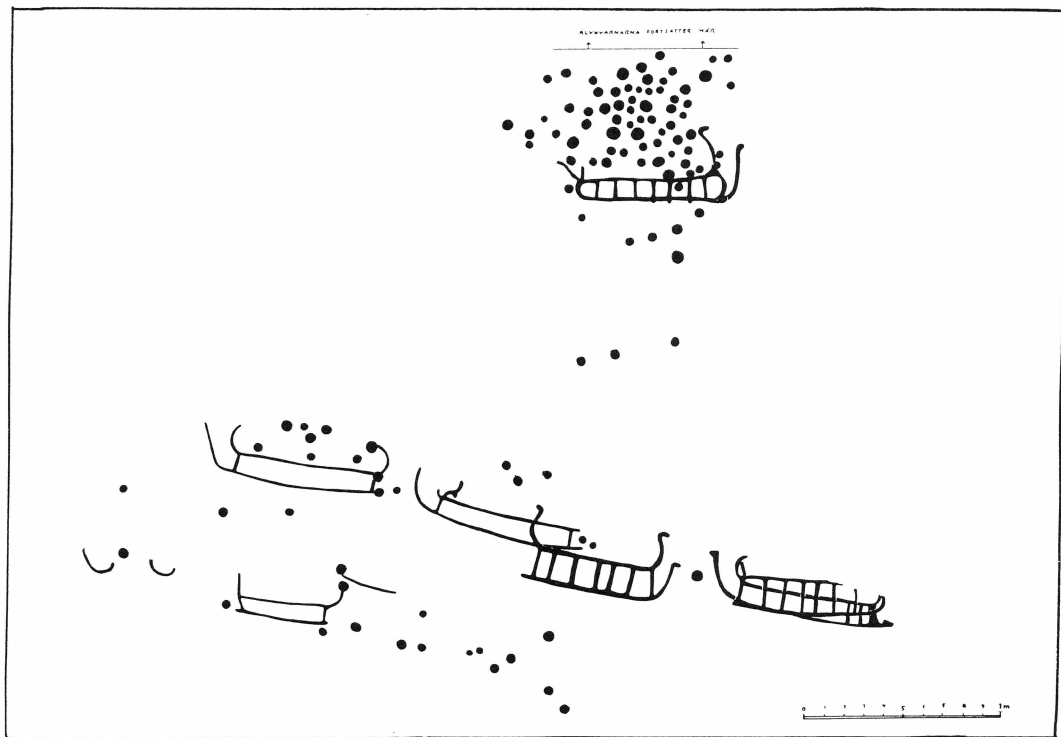
Den nyupptäckta hållristningen vid Vängsjöberg i Gottröra socken kritis i av Sven-Gunnar Broström och Kenneth Ihrestam. Foto UNT.

skeppsfigurer, grunt huggna men ändå tydliga på den släta hällen. Vid senare besök tillsammans med Ma, Tage, Kjell Rickegård mfl bekräftades fynden i ficklampssken en mörk augustikväll. En tidigare okänd hållristning hade på nytt kommit i dagen efter 3 000-årig glömska. 7 skepp, några figurfragment och hela 331 älvkvarnar blev resultatet.

Längre ner på samma håll fann vi senare ytterligare ett 50-tal älvkvarnar samt ett par fragmentariska figurer.

När vi efter upptäckten vid Vängsjöberg återvände till Långhundraristningen kom nästa överraskning. På den älvkvarnshäll som Ma och Tage sökte efter när de fann »sin» hållristning kunde vi i lampans sken hitta två fotsule-

Hällristningar vid Vångsjö, Gottröra socken. Upptäckta och uppmätta 1990 av S-G. Broström och K. Ihrestam.

tecken. Med andra ord, ytterligare en ny hällristning vid Långhundraleden. På endast två år har antalet hällristningar i östra Uppland ökat från två till fem stycken. Fler finns säkert upptäckta under gräs och mossa.

Litteratur

- E Kjellén: Upplands hällristningar. Katalog. Med bidrag av Bernt Einerstam och Åke Hyenstrand. I samarbete med Riksantikvarieämbetet. KVHAA Monografier. Stockholm 1976.
- E Kjellén & Å Hyenstrand: Hällristningar och bronsålderssamhälle i sydvästra Uppland. Upplands fornminnesförenings tidskrift, 49. Uppsala 1977.
- Å Hyenstrand: Uppland. Hällristningar och hällmålningar i Sverige. Helsingborg 1989.
- M Sundqvist: Första hällristningen vid Långhundraleden. Populär Arkeologi nr 1 1991.